

Kinderpraat

Op wie denk je wie ik allemaal verliefd ben, Mam?

door Jacqueline van Kampen

Zaterdagmorgen, eindelijk tijd om boodschappen te doen. Op naar de supermarkt. De betreffende groot-grutter let op de kleintjes, en dat vertrouw ik hem wel toe. Zelf moet ik twee kleintjes in de gaten houden, Sarah (4 jaar) en Laura (7 jaar). Eerst willen ze niet mee, maar daarna, als het wat harder gaat regenen, toch weer wel. De reden wordt direct duidelijk. Er is onlangs een klein damesparaplutje herondekt van Laura. Sarah is op het idee gekomen dat echt te gaan gebruiken, wat vervolgens voor Laura weer onduidelijk is. "Van wie denk je wie ik dat gekregen heb", snauwt ze haar zusje toe. Ik bezweer de kibbelpartij over 'wie welke paraplu wanneer' door Sarah mijn paraplu te geven.

Daar gaan we dan. Sarah loopt zeer tevreden achter mij aan als een wandelende paddestoel. Laura zoveel mogelijk vooruit. Ze wenst naar vermogen weg te komen van dit ellendige zusje, dat in al haar domheid een genante persiflage levert van jonge-damesgedrag. En dat nog wel voor de ogen van de hele buurt.

We komen aan. Het is tjokvol, maar ik heb een manier om gejangel te vermijden. Pretendeer op het juiste moment dat je niet meer zo goed weet waar de aardappels, de peentjes, rijstkoeken en rozijnen liggen. De kinderen rennen af en aan en blijven, vol van de opdracht, ook met hun fikken van de andere spullen af. Wel laat de arme Sarah, in haar ijver om zusje Laura voor te blijven, een chocoladepudding over de grond kletteren. Tja, ik kan niet alles en Sarah ook niet. Bijna geen moment verlies ik ze in de drukte uit het oog.

Na de kassa zal Laura het wagentje terug zetten en de parkeergulden terugbrengen. Sarah zal de paraplu's alvast naar de uitgang dragen en ik de boodschappen even herverdelen over mijn verschillende draagtassen. Uit een oog-

hoek zie ik nog hoe Laura met wagentje alvast haar parapluutje teruggrist en Sarah zonder bezwaar verder doorloopt, richting uitgang. Ik denk dat ik wel twee minuten sta te hannesen met kwetsbare en minder kwetsbare boodschappen. Laura komt terug met haar gulden. We gaan naar de uitgang. Kille paniek. Geen Sarah.

Laura is meteen overstuur. "Waar denk je waar ze is, Mam", gilt ze. Ondanks mezelf hoor ik de merkwaardige vraagvorm en vervloek en passant het hele grammatikale gedoe. Terug naar Anita, de juffrouw die toezicht houdt op het ordelijk verloopt bij de kassa. Is jong tot en met, maar een professioneel figuur. Bijna mechanisch zwenken haar ogen heen en weer over de acht kassa's. Wat een bedrijf. Toch kijkt ze me even zeer oplettend en schijnbaar vriendelijk aan. "Het lijkt me redelijk dat ze niet in de zaak is teruggelopen. Ik zou dat gezien hebben." Je durft er niet aan te twijfelen. Het lijkt mij ook redelijk. Alles lijkt redelijk, behalve dat Sarah weg is. Ondenkbaar dat die vierjarige twee overvolle verkeersstraten zou oversteken en de hele weg naar huis zou kunnen vinden. Bovendien weigert Laura nu de ingang van de supermarkt te verlaten. Sarah moet hier terug komen, houdt ze vol.

We laten een telefoonnummer achter bij Anita. Zetten de boodschappen af aan huis en doorkruisen alle voor de hand liggende straten. Geen Sarah. Dan maar terug naar huis en de politie bellen. Bij het begin van de straat wordt ik aangehouden door een buurvrouw. Sarah zit al een tijdje bij de burens, deelt die mee. Ze hadden haar alleen de drukke straatweg zien oversteken en haar toen voor alle veiligheid maar even onder hun hoede genomen. Opluchting en het tegenstrijdige oudergevoel. Je wilt graag dat je kinderen zelfredzaam zijn en zelfstandig. Maar dat moet dan vooral blijken in heel voorzichtig en braaf gedrag.

Sarah is volkomen ontspannen. De paraplu hangt nu even hier, probeert ze me gerust te stellen. Met alle zelfbeheersing die ik op kan brengen, geef ik een redelijke demonstratie weg van de stoïcijnse vriendelijk-kalme moeder die ik niet ben. Tenslotte is Sarah pas vier. De tranen van Laura maken Sarah wel duidelijk dat er toch iets heel griezeligs is gebeurd. We gaan naar huis.

De rust keert weer. Ook voor Laura. Wat wel blijkt uit deze achteloos geplaatste maar toch super-intieme vraag. "Op wie denk jij, mam, wie ik allemaal verliefd ben?" Dat is al de tweede van die vorm, denk ik, tegelijkertijd geërgerd over mijn groeiende beroeps-deformatie.

Het was me al eerder opgevallen hoe de laatste maanden al Laura's -laat ik zeggen- informatie-vragen gebruik waren gaan maken van de [<WH> denk je [<WH> IP]CP] vorm. Bij voorbeeld:

(1) welke denk je wie langer is?	(31-10-93)
wat denk je wat hij doet?	(07-12-93)
van wie denk je wie ik dit gekregen heb?	(15-12-93)
op wie denk je wie ik verliefd ben?	(24-01-94)
bij wie denk je waar ik het meeste ben?	(16-12-93)
waar denk je waar?	(07-12-93)
in welk huis denk je waar ze wonen?	(07-12-93)
hoe denk je hoe hij praat?	(07-12-93)

De vormen onder (1) klinken mij helemaal niet zo vreemd of onbeholpen in de oren, wat je bij kindertaal misschien zou verwachten. Ze zijn geen standaardtaal, maar wat zegt dat eigenlijk? Standaardtaal wordt wel stilzwijgend opgevat als een volwaardig dialect dat dan bovendien een prestige dialect is. Maar is dat wel zo? Is standaardtaal misschien niet net zoiets als schrijftaal? Ik bedoel, een stilistische reductie van de reëel gesproken taal? We geloven dat we voldoende goede intuïties hebben over de reëel gesproken taal, maar is dat wel zo? Stel dat dat eigenlijk een illusie is. Stel dat we alleen maar heldere intuïties hebben over een sociale norm, maar zonder dat dat nu wetenschappelijk betrouwbare verhouding heeft met wat er de facto gezegd wordt. Kortom zijn de hierboven gegeven voorbeelden van Laura 'kindertaal' of reëel gesproken Nederlands? Als een verschijnsel voorkomt in alle dialecten en in de kindertaal, zou het dan wel waar zijn dat het ontbreekt in de informeel gebruikte standaardtaal?

Afgezien van de status kindertaal of niet, is het natuurlijk wel een ontwikkelingsverschijnsel dat Laura deze vormen - ik bedoel de informatie-vragen - nu en niet eerder met overduidelijke frekwentie gaat gebruiken. De eerdere vragen betroffen alle enkelvoudige zinnen of interrogatieve bijzinnen.

- (2) welke moet erin? (25-12-89)
 van wie heb jij dit gekregen? (01-04-91)
 kijk eens hoe ik het maakt! (01-10-91)
 ik weet welke dat is (30-03-91)

De vragen in (1) betreffen een poging tot uitwisseling van informatie. De vragen in (2) vragen om een instructie. Bijv. "welke stift moet ik nemen" roept, zij het niet dwingend, de pragmatische veronderstelling op dat de aangewezen stift zeker gepakt zal worden. De denk je variant roept die veronderstelling niet meer op. In die zin lijken de denk je varianten van (1) minder verbonden met de verwachting van een onmiddellijke vervolgsituatie, meer situatie vrij en naar die pragmatische norm een verder gevorderd stadium van taalgebruik. De overstap van instructie-vragen naar informatie-vragen, is een pragmatische ontwikkeling. Laura loopt de wereld in van het kennis vergaren en nader overwegen.

Er is nog een ander aspect aan dit ontwikkelingsverschijnsel. Dat laat zich echter wat minder gemakkelijk met een paar globale frases wegzuiven. Wat wordt er taalkundig bereikt aan doorzichtigheid, aan eenvoud, of aan economie wanneer de tussenliggende C-projecties in eerste instantie een WH-element uitspellen? Volgens Chomsky's minimalistisch programma (1992) is er geen sprake van successievelijke verplaatsing bij lange afstandsbevraging, maar van de formatie van een keten. Ketens worden in een stap afgeleid door middel van een Form-Chain operatie, met de tussenliggende sporen.

- (3) e denk je e dat hij waar woont?
 Waar denk je t' dat hij t woont?
 CH = (waar, t', t)

De feiten in de kindergrammatica lijken echter wel degelijk een successief cyclische verplaatsingsanalyse te ondersteunen. Er wordt immers een tussenliggende stap lexicaal uitgespeld.

En waarom wordt dat WH-element dan later toch vervangen door de constante C° dat, als enige keuze voor de standaard taal? Wanneer de reël gesproken taal die de invoer vormt voor het leerproces, de herhaalde WH-vormen in het geheel niet zou gebruiken, wordt de keus van Laura voor de herhaalde <WH> onmiddellijk een probleem. Ik heb over het standaardkarakter van die

invoer, zoals gezegd, mijn twijfels. Toch is de uitgesproken voorkeur van Laura voor de herhaalde WH-vormen dezelfde vraag op: welk principe van taalverwerving houdt Laura nog even verwijderd van de standaardtaal die ze, hoop ik maar, van haar moeder te horen krijgt.

De herhaling van WH-elementen bij lange bevraging is al eerder opgemerkt voor het vroege Engels in Roeper (1990), in zinnen als

- (4) what did he say what he wanted?

Roeper (1990) suggereerde dat deze lange bevragingen opgevat moeten worden als het plaatsen van een kopie in de afgeleide S-positie, gevolgd door een uitwisseling in de onderliggende D-structuur positie. Alle verplaatsingsposities worden dus rechtstreeks gegenereerd. In het voorbeeld onder (4) is er sprake van een WH-eiland en eigenlijke verplaatsing wordt geblokkeerd doordat de CP als barriër optreedt. Aangenomen nu dat de uitwisseling in de oorspronkelijke positie een leerfase later ligt, lijkt het fenomeen binnen algemene verwachtingen gevat te kunnen worden.

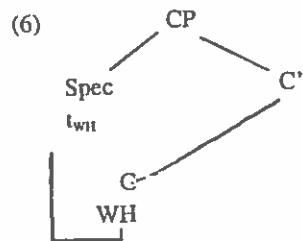
Roepers (1990) suggestie verklaart echter niet waarom bij de WH-verplaatsingen juist de D-structuur positie, d.w.z. de argumentsplaats, altijd leeg blijft. Het zijn alleen de tussenliggende C-posities die een uitspelling krijgen.

In een recentere analyse (AIO-cursus 1994) komt Roeper terug op zijn eerdere veronderstelling. Er is in (4) geen sprake van een kopiëring, maar van een korte verplaatsing in de bijzin. Het WH-element in zinsinitiele positie is niet een operator, maar een basisgegenereerde, gecoïndexeerde, scoop-markeerder.

- (5) wh-scope_i [wh_it_i]

Zoals de uitingen onder (1) doen zien, liggen de feiten echter wat complexer. De tussenliggende C-posities laten namelijk de prepositie vallen. Roeper heeft dit feit niet opgemerkt. Trouwens het is krasser. De tussenliggende C-posities komen met pronominale hoofden tevoorschijn. Wanneer zo'n hoofd (vormen als wat/wie/waar/hoe/waarom) de prepositionele informatie tot uiting kan brengen, dan gebeurt dat ook. Een PP met interne structuur verschijnt niet.

Het volgende beeld doemt nu op. Er is een lege argument-positie en er is vooraan in de zin het volledige antecedent van die lege positie. Dat antecedent staat naar alle waarschijnlijkheid in de Spec,C positie. De tussenliggende C-positie(s) zijn/(is) gemarkeerd door pronominale hoofden. Die pronominale WH-hoofden worden later ingeruild voor de constante C⁰ dat. Het lijkt daarom het eenvoudigste aan te nemen dat de pronominale WH-hoofden een uitspelling zijn van het WH-kenmerk op het C⁰ hoofd zelf. Het antecedent wordt dan met de lege argument plaats verbonden via een pad van A/bar WH-hoofden.

Drie fenomenen volgen nu zonder verdere stipulatie.

- (i) De oorspronkelijke argumentpositie die bevraagd wordt maakt geen deel uit van het antecedent-regeerpad en daarom wordt er op de argumentpositie geen WH-kenmerk uitgespeld.
- (ii) De tussenliggende WH-markeringen kunnen geen antecedent-structuur weerspiegelen, want het zijn C⁰ hoofden.
- (iii) Bij uitspelling van het tussenliggende hoofd C⁰ als dat verdwijnt het tussenliggende WH-element.

Volgens de Barriers-theorie (Chomsky 1986) zou een WH-verplaatsing uit de VP ook een tussenliggende positie vereisen in het buitenste segment van de VP, gecreëerd via een adjunctie aan de VP. Die positie wordt in elk geval zonder pronominale <WH> uitspelling gepasserd. Waarom? Omdat er daar geen geassocieerde hoofdpositie is?

Nu wordt ik geacht een dissertatie te schrijven over de verwerving van WH-constructies. Laura, die zit te knutselen, onderbreekt mijn trage gepieker. "Hoe denk je hoe ik dat moet doen, Mam". Weer passeert het vervaarlijk fenomeen. Ik kijk naar haar bouwsel van ouwe kastanjes en denk: "Wist ik maar hoe jij denkt hoe je het moet doen. Ik begrijp er geen steek van".

Literatuur

- Chomsky, N. (1986), *Barriers*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Chomsky, N. (1992), "A Minimalist Program for Linguistic Theory".
In: *MIT Occasional Papers in Linguistics* 1.
- Roeper, T. (1990), "How the least effort concept applies to the acquisition of head movement, copying and cyclic WH-movement". Manuscript. U of Mass.